

ובכתבים המיוחסים להגר"ח איתא שגדר איסור זה, להפריש מן הרע על היפה, הוא על דרך השלילה, היינו, שאינו מפריש מן המובחר, ולא שמעשה הפרשת הרע הוא מעשה האסור בעצמותו. ולו יצוייר שהיה ניתן להפריש פעמיים מעשר, לא היה עובר, כיון שהיה מפריש שוב מן המובחר. ועל כן מוכיחה הגמרא שאילו לא היתה התרומה חלה, לא היה מקום מעיקרא לאיסור, שהרי במה שהרים מן הרע לא מנע את הרמת היפה. (והכוונה, דהכי קים להו לחז"ל בגדרו של האיסור, ועל סמך הנחה זו מקשים). ע"ע בתדושי רעק"א; משך חכמה — קרה יח, לא.

דף מז

'פירושי קא מפרש, התקדשי לי באלון ברמון באגוז כיצד, כגון דאמר לה התקדשי לי באלו' — ואף על פי שנאמר בבב"א 'או שאמר לה התקדשי לי באלו' — יש לנו כיוצא בזה, 'או' במובן של פירוש הרישא, להלן נב. (רשב"א)

'המקדש במלוה... ושויים במכר...' — על קידושין במלוה ומכר במלוה — ע' לעיל ו: על שאלת הגמרא מאי שנא מכר מקדושין, שמשמע לכאורה שההנחה הפשוטה היא שאין דין מיוחד בקידושין של נתינה מידו של הבעל לאשה, אלא כל שהגיעה לידו משלו, הרי אלו קדושין (שלא כבגט, ש'טלי גיטך מע"ג קרקע' — פסול) — ע' בשו"ת עונג יום טוב (קלו).

[וכבר נחלקו בדבר הפוסקים, האם 'טלי קידושין מע"ג קרקע' מועיל — ע' אה"ע ל בב"ש ובס"י כז בבאה"י ופ"ת].

'האומר לאשה התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך, והלכה ומצאתו שנגנב או שאבד; אם נשתייר הימנו שוה פרוטה — מקודשת' — כתב הרא"ש, נראה שמדובר רק כשלא ידעה כמה שוה הפקדון והרי נתרצתה בין ברב בין במעט, ואז גם אין הבעל חייב להשלים לה את שאר הסכום שאבד או שנגנב, כיון שלא הזכיר סכום [והרי לא אמר 'בפקדוני' אלא 'פקדון שיש לי בידך' משמע כל שהוא. עצמות יוסף], אבל אם ידעה כמה היה, לא נתרצתה אלא לערכו המלא. (וכן הובא בטור אה"ע כח. וכיו"ב כתב בתור"ד, שגילתה דעתה להתקדש בכל דהו. ובספר שער המלך (אישות ה, יח) האריך לשאת ולתת בדברי הרא"ש מכמה צדדים).

ואולם הרשב"א והריטב"א חולקים וסוברים שגם אם ידעה את ערך הפקדון המלא — מקודשת, כי כן משמעות לשונו: 'פקדון שיש לך בידי' — בכל מה שנשאר ממנו, בין רב בין מעט. [וזה שלא כדעת בה"ג שכתב שצריך הבעל להשלים לה את ערך הפקדון בשלמותו, כדין המקדש במנה ונתן לה דינר].

(ע"ב) 'עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר... אבל דכולי עלמא מקדש במלוה מקודשת' — לכאורה היה יכול לתרץ שרב סובר כשיטת רבי אלעזר בר' שמעון, ולא אמר שאינה מקודשת אלא כשהמעות אינן בעין, שכבר הוציאתם, כדברי ראב"ש. אך מזה שרב נימק טעמו 'מלוה להוצאה ניתנה' משמע שהמעות עדיין בעין, וכמו שפרש רש"י (שער המלך אישות ה, יג; עצמות יוסף).

'אי הכי אדתני סיפא... נפלוג וניתני בדידה...' — לא תרצו כאן כבשאר מקומות 'הכי נמי קאמר... אבל קבלה עליה אחריות נעשה כמלוה' — שאין אומרים 'נעשה' אלא כשיש חידוש מה באחד מן הדברים על חברו, ואז מפרשים שהדבר המחודש [שאינו שנוי] הרי הוא כאותו דבר הפשוט יותר. אולם כאן, פקדון-באחריות ומלוה הרי הם ממש זהים, ולכן אין שייך לומר כאן 'נעשה' (עצמות יוסף).

'דאמר רב הונא: השואל קורדום מחבירו, ביקע בו — קנאו, לא ביקע בו — לא קנאו... אבל בשאלה דהדרה בעינא דברי הכל ביקע בו אין, לא ביקע בו — לא קנאו' — כתב רש"י שהביקוע הוא 'חזוקה' של השואל להשתמש בו, שלא יוכל המשאל לחזור. ויש להבין מה צורך יש בשימוש לענין עיכוב חזרה, והלא כבר הכניסה לרשותו ומשך, והרי 'חצר' ו'משיכה' קונים בכל מקום, ומדוע אין די כאן באלו?

כתב הריטב"א (כאן ובבבא מציעא) ששאלת חפצים אין בה כלל מענין קנין בחפץ, ולכן אין שייך בה קניני חצר ומשיכה [לדעת רב הונא. ואמנם הלכה כרבי אלעזר (בב"מ טז). ש'תקנו משיכה לשומרים', אך גם לדעתו היא תקנה מיוחדת ולא מדין קנין משיכה שבכל מקום]. ומה שקנה השואל בביקוע — תקנה דרבנן היא, כדי שיהא קיום לדבר, שלא יוכל המשאל לדרוש את החפץ כל שעה. [אם הדברים אמורים בשאלה בלבד או גם בשכירות, שאין בה קנין בגוף החפץ — ע' חזון איש (ח"מ ליקוטים י, ט) שהבין בד' הריטב"א שדוקא בשאלה ולא בשכירות, וכתב שקשה לעמוד על הסבר הדבר. ובאגרות משה (יו"ד ח"ג קכד, ג) כתב שלדברי הריטב"א אין חילוק בין שאלה ושכירות. וע' גם בשו"ת אבני נזר ח"מ כה. וע"ע על דברי הריטב"א, בספר אילת השחר].

טעם נוסף כתב החזון-איש (שם): לפי שדעתו של המשאל שיוכל לחזור בו כל עוד לא התחיל הלה במלאכה, שהרי בקושי הוא מוסר לו שלא יוכל לחזור בו ולבקש את החפץ. הלכך כל עוד לא התחיל להשתמש, יש כאן אומדן דעת של המשאל, שהשאיר לעצמו את זכות החזרה. וע"ע: חדושי הגרנ"ט (השלם) — כתובות סו"י יט.

'נימא כתנאי, התקדשי לי בשטר חוב...' — יש לשאול, הלא יכול היה לתרץ גם כאן כדלעיל, שנחלקו כשעדיין לא הוציאה מן ההלוואה כלום, האם ברשות לזה קיימא, או ברשות המלוה? ויש לומר, רק בברייתא דלעיל העמדנו כן, מפני ששונה שם פקדון עם מלוה, וסברא זו שייכת גם בפקדון, בניגוד לשאלת 'מלוה להוצאה ניתנה' שאינה שייכת בפקדון, אבל כאן ששנינו רק מלוה, נוח יותר לפרש שחולקים האם מלוה להוצאה ניתנה (מהרש"א).

וע' בחידושי בית מאיר תירוץ אחר. וכתב שם שתי' המהרש"א דחוק. וע"ע בעצמות יוסף. ונראה פשוט שדחקו כל המפרשים ליישב באופנים שונים ולא אמרו אין הכי נמי, הוה מצי למימר כדלעיל וחדא מתרי תירוצי נקט, שמצינו רבות כיו"ב [ובפרט שהת' דלעיל הוא בהעמדת אוקימתא] — כי כאן אין לתרץ כן, שהרי גם לעיל הסובר 'מקודשת' הוא רשב"א משום רבי מאיר, וכיון שכבר נחלקו חכמים ור"מ בזה, קשה ביותר אמאי דחקינן לומר דפליגי במחלוקת נוספת. ולכן הוצרכו המפרשים בנתינת טעמים אחרים.

'אותיות נקנות במסירה' — כתבו התוס' והרא"ש (בב"ב עו), שאין הכוונה כאן לקנין 'מסירה' שבכל מקום, שהרי מלבד ספינה או בעלי חיים שאחיותם באפסר או בחבל, אין החפצים נקנים במסירה, אלא צריך להגביה דוקא. או אם הוא שק מלא שטרות שאין דרכו בהגבהה — קונה במשיכה. (ועתוס' שם פו. ד"ה אבל). ונקטו 'מסירה' כדי לומר שאין די במשיכה לבדה, אלא צריך מסירה מיד ליד, כי

בשטרות צריך קנין חזק יותר משאר חפצים. או כדי לומר ששטרות אינם נקנים אלא כאשר דעת אחרת מקנה, ואינו זוכה בחוב כשהגביה שטר מן ההפקר.

ויש אומרים שלכך נקטו 'מסירה' — כי סתם הגבהה משמע הגבהה דבר המונח על הקרקע, ואולם השטרות הנם מוצנעים ודרכם להימסר מיד ליד. ועוד, כיון שהראיה של השטר ותוקפו אינם מוגבהים או נמסרים בפועל, לפיכך כינו הגבהה זו 'מסירה', כי מסירת השטר היא כעין אחיזת ה'מוסירה' והאפשר של החוב (עפ"י הר"ם ור"י הלוי — מובא בריטב"א שם).

והרמב"ן כתב שהשטרות לפי שאין גופם ממון, ועיקר קנינם אינו אלא לראיה שבהם, הכל שוה אצלם, משיכה הגבהה או מסירה, ואין עדיפות להגבהה על מסירה כבשאר מטלטלין. (וע' בקצות החשן סו סק"ח, שדן לפי"ז שתועיל מסירה בשטרות אף בסמטא, כיון שלא תקנו בהם משיכה. ובאר עוד מדוע התוס' מאנו בשיטה זו).

ע' באורך בכללות הענין, בספר 'שעורים לזכר א"מ' ח"א עמ' רס ואילך.

ז'חכמים אומרים: בין שכתב ולא מסר בין שמסר ולא כתב — לא קנה עד שיכתוב וימסור' — הגם שמפשות הלשון נראה לכאורה שהכתיבה קודמת למסירה, כתבו ראשונים (רמב"ן, רשב"א) שאין מקום ל'כתיבה' (כלומר, מסירת שטר קנין) אלא לאחר שקדמה לה מסירה, שכיון שזכה בגופו של הנייר על ידי המסירה, זכה ע"י הכתיבה בראיה שבו. אך לא להפך — כי נתינת שעבוד בלא גופו של שטר אינה כלום.

ומה שנקטו בכל מקום 'בכתיבה ובמסירה' — כלומר בכתיבה ובמסירה שקדמה לה, וכעין הלשון שבברכת אירוסין (כתובות ז) 'על ידי חופה וקדושין'.

וכן יש לשמוע מאריכות הלשון 'בין כתב ולא מסר בין מסר... עד שיכתוב וימסור', שאפילו כתב ומסר פעמים שאינו קונה — אם עשה שלא כסדר, שכתב ולא מסר קודם לכן (ריטב"א ב"ב עו).

דף מח

'המוכר שטר חוב לחברו...' — בבאר שיטות הראשונים בדין מכירת שטרות — ע' (נודע ביהודה תנינא יו"ד רג); 'חדושי הגר"ח על הש"ס' וקובץ שעורים — ב"ב קמו; חדושי הגרנ"ט — גטין עג; קהלות יעקב — ב"ב לה וכתובות כא; שעורי ר' שמואל — גטין יג; ב"מ כ; שו"ת אור לציון ח"א חו"מ ב. וע"ע במובא בכתובות פו וב"ב קמו.

'במלוה על פה במאי פליגי, בדרב הונא אמר רב...' — התוס' דייקו מכאן שאי אפשר למחול את החוב כשהקנהו במעמד שלשתן, כי אם אפשרי הדבר, מדוע לא פירשו את מחלוקתם במלוה על פה כשם שפירשו את מחלוקתם בשטר, שחולקים בדשמואל או בסמיכות דעת.

ואולם שיטת כמה מהראשונים (ע' בחידושי הרמב"ן כאן ובגישתו יג) שניתן למחול החוב, ויישבו את ראית התוס' בפנים שונות; אם משום שבמעמד שלשתן סומכת שלא ימחל, כיון שבפניהם הקנה לה, ודאי יבוש מלמחול. או אפשר, וכן נקט הרמב"ן להלכה, שאכן גם במלוה על פה לשמואל אינה מקודשת לרבנן, שאינה סומכת דעתה. והיה אפשר לפרש בגמרא מחלוקתם בדשמואל.

ובחידושי הגרנ"ט ('השלם' — עג) כתב לתרץ, לפי מה דקיימא לן 'המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים', הלא היא יודעת שיוכל לטעון 'פרעתי', נמצא שבכל אופן אין לה סמיכות-דעת